

Iohannis lessenii à lessen, De sanguine, vena secta, dimisso, iudicium.

Contributors

Jessenius, Johannes, 1566-1621.
Sedes, Daniel

Publication/Creation

Pragæ : In officina typographica Danielis Sedesani, Anno M.DC.XVIII. [ie. 1608]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ygk4e94v>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

m 1699

I O H A N N I S
I E S S E N I I à I E S S E N,
D E S A N G V I N E,
V E N A S E C T A D I M I S S O,
I V T C I V M.

P R A G Æ,
In Officina Typographica
A N I E L I S S E D E S A N I.

Anno M. DC. XVIII.

ILLVST: AC MAGNIF: DN: DN:
GEORGIO TVRSONI
DE BETLEHEM-FALVA COMITI
ARVENSI, &c. VNGARICI EXER-
CITVS DVCI, VIRO THOGA SA-
GOQ. FLORENTI, PATRIAE DE-
CORI, VETERIS FAMILIARITA-
TIS REVOCANDAE, ET BENE-
VOLENTIAE NOVAE CONCILI-
ANDAE STUDIO, HANC SANGVI-
NIS CONSIDERATIONEM.
OFFERT DONATQ.

DOCTOR IESSENIVS.
Eq. Vng.

*Jessenius Pragensis Academiae
Cancellarius & Legatus,
post Cladem Pragensium
Capite Plexus 1621
Aet. 55*

DE SANGVINE, E VENA
MISSO, IUDICIUM.

ACTIONIS MEDICÆ PARS AL-
tera, quæ juxta Hippocratem in superabun-
dantium detractio occupata, non habet
inter omnia operis sui genera eo, quod san-
guine mittendo peragitur, præstantius. Istud n. vt jam
olim ratio comperit, sic experientia confirmavit, cunctis
evacuationum auxilijs, tam operationis celeritate, secu-
ritate, quàm tolerantia facilitate, superius: nullo propè
in morbo ab Hipp. intermissum: cuius, præter Veterum
testimonia, utilitatem quotidianus etiã fructus probat;
si modò is temeritate, aut casu non pervertatur; ita, ut re-
prehensores magnæ medicationis huius, Erasistrateos,
meritò refutare aggressus, feciliter confutarit Galenus.
Et quis est, qui cum sciat, multiplicium morborum cau-
sam esse Sangvinem, non existimet, eam protinus pullu-
lante adhuc morbo succidere, & in prima, ut ajunt, herba
necare, factum optimum; præsertim cum videamus, fe-
bres, priusquàm incandescant, venæ sectione extingui:
putredines, deobstructis vasis, solvi: inflammationes
subnascentes jugulari: nec promptius aliud esse ullū, quo
plenitudo præsens exhauriatur, aut citiùs intercipiatur
fluxio. Verùm, non tantùm præservatorium simul,
atq; Curatorium venæ sectio extat præsidium; sed iudici-

um insuper præbet de statu valetudinis, præsentibus & impendentibus morbis; innuit remedia; docet modum instituendi victum; quin & ingenia tandem, moresq; prodit hominum. Hæcq; multò dexteriùs omnia, quàm quodvis corporis excrementum: quandoquidem Sanguis longè illis nobilior, uti actionum in nobis autor, ita viscerum & universæ corporis constitutionis index certior. Quo pacto igitur in ipsius exploratione versandū, monere nunc propositum: paucis tamen, pro familiari mihi brevitate.

Et primò quidem, quò subjecti habeatur cognitio, quæ sit natura Sanguinis; postea, quid circa hunc exeuntem speculandum; demum, quæ in excepto consideranda, tenēdaq;, expositurus.

Sanguinis vocabulum, è græca Etymologia, quòd eo corpus vegetetur, sustentetur, atq; vivat, Isidoro videtur desumptum; Latinis autem, quasi Suavem, dictum. Hippocrati humor hic, venis, propriè ita nuncupatis, conclusus, Contentorum nomine audit, tertiumq; corpus nostrum constituens ipsi est principium.

Aristoteles alimentum ultimum definit: què alius, & fortè meliùs, corpus liquidum, ex alimento genitum. Hunc sanè succum, qualis quidem primâ apparet fronte, naturâ sui minimè simplicem, sicut & Cous noster olim jam docuit, ita & sensus ipse, quatuor diversis partibus compositum apertè ostendit: nec esse aliud, quàm sanguinis propriè sic dicti; pituitæ item, & utriusq; bilis acervum

ervum, Elementorum Mundi sobolem primogeneam;
e quibus commistis, & justa proportionem temperatis, Sanguis communiter sic vocatus, conflatur, quo etiam toto per venosos tubos distributo partes corporis nutrantur. Proinde Philosophos ex eo, quod Sanguis, priusquam venis illabatur, excrementa sua deponat, aliterius prorsus commertii expertem arbitantes, dudum erroris auguerunt, & convicerunt Medici. His etenim cum institutum sit multò, quæ ad humani corporis naturam pertinent, subtiliùs scrutari; deprehensas in Sanguine cæterorum humorum reliquias, non temerè à natura relictas, judicantes, de usu inquirendo multum anxii, tandem ad ortum & nutritionem ipsos cum sanguine facere compererunt: diversam hanc Sanguinis essentiam partium varietate alendarum exigente. Ordinatum autem est, ut sanguis, dilectissimus naturæ filius, uti ipsum Avicennas compellat, reliquos inter vigeat plurimus, caliditate & humiditate temperatus: parcior autem quasi cuius conjunx, humor alter, pituita, multò etià ob naturam cruditatem frigidior, unde quoq; per antiphrasin, quod omnium minimè inflammetur, Phlegmatis nomen indeptus. Porro minor adhuc quantitas bilis, quæ veluti flos perhibetur esse sanguinis, caliditate excedens & siccitate. Longè deniq; paucissimus, illius quasi fex, à colore melancholia denominatus, frigidus atq; siccus. Horum qualitate, unione, & symmetriâ servatâ, valetudo nobis perstat: violatâ, morborum penè omnium pa-

rens, oboritur cacochymia. Contrahunt a. labem singuli, partim victu delinquentium culpâ; partim cœli aërisq; injuria; ita, ut qui naturales prius fuerant, factionis evadant adversæ: atq; tum non amplius placidè amici cohabitant, sed absq; rectore exleges seditiosè tumultuantur in corpore. Ex qua conturbatione non secus, ac in lactis agitatione (butyrationem vocant) succorum fit secessio. Ibi, qui potior & ferocior impetu, si non principem aliquam partem obruat, debiliori saltem vehementer insultat, adeò, ut vel subitam mortem, vel difficilem decubitum sequi oporteat. Hæc in genere de Sanguinis conditione.

Quoniam igitur Sanguis alius in laude, alius in vitio; priusquam illum, qui apertâ venâ prolapsus, vocemus in judicium, optimi ante, tanquam characteris, & cæterorum regulæ, præmittenda descriptio: qui peccantium cruorum judex non aliter sit, quàm est recta linearum obliquarum omnium. Huiusmodi fanè (grata naturæ possessio, divitiæq;,) ille, qui æquabilis, unius cujusdam, quale oleum, substantiæ; apertâ emanat venâ, ruber & splendens, non hærens, refrigeratus autem in aqua atq; grumū desinens. Talis ante, etiâ indicium sui præbet ad faciei malas consistens, partes molles, per raram cutem, veluti vitrum & cornu prospectans, floridus: si cut & actionum integritate, mentis amænitate, copiantum luxurians, unicamq; in victu deposcens temperantiam. Nunc ad rem ipsam.

Et primò, quid in profluente sanguine attendendum, disquiramus.

Quotiescunq; requirens, & unâ permittens præsens fuerit venæ sectionis ratio, obfirmato in primis patientis animo, & pauculo acidolo succo resecto, cautè agredienda vulneratio; ægro, siue naturâ delicatior sit, siue morbo languidior, supino constituto. Sed quia duplex venarum genus, sibiq; habitatione vicinum; unum quiescens, vibrans alterum: illud propriè venarum, hoc arteriarum nomine dictum: in illo, humor contentus corpulentior, in hoc verò tenuior, è priori, destillatione quasi, cordis calore elicitus, ardentior, spirituosiorq; ; ne, quod nonnunquam errore evenit, loco venæ perusta arteria, nobiliori fuga pateat Sanguini; lapsus in e conjectandus, si, quod Galenus de loc. male affect. nonnuit, cum strepitu, subflavens atq; tenuis prosiliat, qui licò inhibendus. Quoties verò feliciter collimatū à chirurgo fuerit; num Sanguis alacriter defluat videndū; an erò stillatim tantum & lentè prodeat. Quod si hæsi-ans rubicundior sit, copiam, quā viam sibi obstruit, denotat: sin nigricatior appareat, ob crassitiem sui, transitu rohibi; quæ tarditas vulnere oleo illito poterit adjuari, modò illa non formidine patientis, aut plagæ angustia provenerit. Alijs Sanguinis statum, hoc pacto examinare visum est. Guttam ungui injectant, quæ, si continuo defluat, tenuitatem; sin subsistat, crassitiē ipsius colligunt. Id quod & hac ratione experiri licebit,

licebit. Aquæ inspersus vitro contentæ; si innatet, tenuitatis; si submergatur, è pondere, crassitie: in medio verò pendulus, mediocritatis suæ, dabit conjecturâ. Calor Sanguinis subinde digitis explorandus, eademque operâ lentor ipsius, atque densitas. Quantò igitur calidior deprehensus fuerit, crassiorque; tantò sinendus est curre re liberior; quò verò frigidior, tenuiorque; eò citiùs compescendus. Frequentanda etiâ admoto digito sanguini interceptio, quâ devitata Syncope, colligenteque sese natura, Sanguis ibi non tantùm alacrior, sed juxta exturbabitur, qui ibi, deterior. Quod verò hoc in negotio potissimum, & in emanatione Sanguinis diligentius advertendum, Color ipse est. Hic si, qualis nuper descriptus probus, & æqualiter profluat, similem corpori inesse reliquum existimandum: nihilominus ipsius abundantiam propter, necessariam fuisse eventationem. Sin depravatus conspiciatur, & impurus totus, multò utiliùs vacuatum esse putandum, quod copia simul & qualitas peccet: qui & postmodum, vel repetitâ venæ incisione vel etiam purgante medicamento conveniente extirpandus. Ubi a. contingat, sanguinem primò venienter syncerum esse admodum, posteriorem verò, citra phlegmonem corruptum; non dissimilium circa viscera lateritium humorum præbebit argumentum, unaque de mutanda diætâ, atque solidâ curatione instituendâ, consilium. Sin ex inflammatione talis proveniat, materiem è parte affectâ detractam, conjectandum. Solet n. in inter

nis inflammationibus emissus Sanguis principiò minùs apparere vitiosus; quòd deterior circa morbi sedem figatur, ac si foret cucurbitula detentus.

Proinde Hipp. lib. 2. acut. cap. 10. in talibus coloris mutationem (si vires tamen admittant) expectare jubet. Cui Galenus lib. de curat. per sangu. missionem, subscribens; in quibus, inquit, juxta sectam venam phlegmone est ingens, optimum est, mutationem sanguinis attendere, veluti indicavit Hipp. loquens de pleuritide. Nam alius est in phlegmone Sanguis, quàm qui secundùm naturam, ut pote plus excalfactus. Si enim ante hæc candidior erat, rubior modò & flavior efficitur; sin talis priùs fuerat, ad atredinem vergit, adustione. Hæc ille.

Quod si verò Sanguis, qui initiò excernebatur pravus, ultimò fundatur purus, perfectam testatur vitiositatis exinanitionem. Rarò observatum, malè olere Sanguinem: quod si tamen fædum ille spiret, maximam portendat putredinem oportet. Atq; ista sunt, quæ circa exeuntem Sanguinem spectanda.

Quò verò, præter hæc, in reliquorum considerationem perveniatur còmodiùs; Sanguis non uno duntaxat, quod plerumq; solet, vasculo, sed tribus ad minimum, iisq; fictileis, aut vitreis, nequaquam autem de materiâ bibulâ, aut quæ qualitate aliquâ Sanguinem possit inficere, compositis, excipiendus: ordineq;, loco tuto & umbroso repositus, chartæ tegmine, còtra pulvērū illapsus defendendus; perq; vices reiectus, quomodo se circa concre-

B
tionem

tionem habeat, contemplandus. Sicuti enim quamdiu intra venas degit Sanguis, non tam caloris temperie, & spirituum contubernio, quod Aristoteles putavit, sed potius ob peculiarem facultatem, quâ locato locus saluti est, non glaciatur & concrefcit: sic extra has prolapsus, etiam intra corpus, mox vel putrescit, vel in grumum vertitur perniciosum. Et cum nullibi, præterquam in corde, & torculari, quod Hierophilus cerebri lacunar vocat, naturaliter extra venas Sanguis subsistat: his quoq; tamen locis, id quod in quibusdam apoplexiâ tactis, aut syncope frigidâ, ut Salio videtur, collapsis, anatome deprehendi, solet in grumum facefsere. Occasionem coalitioni huic, fibræ suggerunt. Hisce qui Sanguis destitutus, aut cui, quod lanii norunt, demptus, nunquam gelatur, quæ in partium corporis nostri texturâ staminum vices subeunt, affusum Sanguinẽ excipientia, firmâtiaq;.

Corpora hæc, quando è manu, pedeq; minori, pro more, in calentem aquam Sanguis mittitur, lanæ carptæ in modum, vasis fundo, tum injectis virgultis, instar glutinis adhærent: quæ vulgus vitiosi humoris, & morbigicæ causæ nomine damnat; cum tamen utilis plerumq; pituita sit, & similia partium alimentum.

Sanguis igitur, (quod intra horam explorari potest) aut mox, aut tardè, aut nunquam congelatur. Qui coitocyus; crassus, densus, è fibrarum corpore censendus, & autor obstructionis: qualis oxymelite incidendus, attenuanteq; emendandus victu. Qui verò ob cruditatẽ

tardiùs

tardiùs stabilitur; viscerum roborationem, alimentaq;
requirit crassiora. At subsistens nunquam, aqueus, aut
stans tantùm tremulus; quia vel fibris prorsus destitutus,
vel minùs coherentibus præditus; ideoq; alendis agglu-
tinari partibus nescius, consuminatae existit cacochymie
nuncius.

Elapsis post non minùs sex à venæ sectione horis,
loco illuminato, extracti Sanguinis ulteriùs instituenda
examinatio. Et primò quidem, cruori circumfusus
spectatus humor, lacti quod inest, fero (inde fortassis
quod tardiùs prodeat) similis, Sanguinis Serum dicitur,
estq; recrementi portio urinarii. Suppeditant hoc cùm
pocula, tum humidiora esculenta. Istud substantiæ si-
quidem aqueæ, nîmiùmq; tenuis, nunquam verti in ali-
mentum potest; usu tamen non caret, quem præstat, ci-
bos partim in ventriculo diluendo, partim chylum per
tenuissimas venas ducendo. Est optimo habitu præ-
ditis perpaucum, nec tamen nullum. Copiosius, nisi
largâ meri potatione, humidiorum esitatione, aut febris
colliquantis æstu proveniat, minatur hydropem. Qua-
propter coacervatum, vim ne exerceat, motu dissolven-
dum & vigiliâ; veluti quoq; alimentis, tum medicamē-
tis calefacientibus, sudores urinasq; provocantibus, im-
minuendum.

Penuriæ autem ipsius, contrariis consulendum. Sed,
quod certius, tam de quantitate, quàm colore Seri, judi-
cium fiat; placidâ effusione, vitro exceptum, inspectan-
dum.

dum. Colorem æquè, ut lotium, à bile habet, quâ cum, tenuitate sui, conuenit serum. Idcirco, in valentibus, pauxillo apparet veluti croco tinctum: in ægris autem, vel ad morbos dispositis, cernitur luteum. Sunt Serorū totidem, quot humorum species; ita ut nequicquam, uti videtur, simplex existat, sed quale Sanguis ipse, mixtum; cuius quoq; , si naturaliter sese habeat, tenax est proportionis. Constat hinc duum esse Serum generum, vnum, ut est humoribus cōmune omnibus (de quo potissimū hīc) quatenus verò cuiq; proprium, alterum. Quin & utrumq; rursus geminum, naturalitate & innaturalitate contentum: huius *ιχωρα*: illius *ορεον* Græci nominant.

Per *ιχωρα* Hipp. non simpliciter serum intelligit, sed id quod pravâ præditū simul substantiâ & qualitate; unde 2. Epidem. à causâ, *ιχωρας* vocat quasdā in cute pustulas.

Plato in Tymæo, ichorem alium Sanguinis, et quidē mitem; alium acidæ bilis, & agrestem, citat. Utriusq; autem interpres Galenus, crassioris partis colamentum in singulis humoribus agnoscens, serorum collatione institutâ, bilis nigræ maximè censet noxiū; benignius, flavæ: magis placidum, pituitæ; omniū verò blandissimū, Sanguinis pronuntiavit; nisi corruptione substantiæ propriæ, aut etiam, quod non insolens, alterius in societate vitii veniente evadat perniciosius. Seri cuiusq; humoris excessū color docebit: rubicundior, Sanguinis; pallentior, pituitæ: flavior, bilis; nigricans, humoris atri. Sed & gustus, experiri xolenti, futurus declarator: dulcis sa-
San-

Sanguinis; insipidus vel falsus, pituitæ; bilis flavæ, acris; acidus, nigræ. In hæc qui negligentius attendit Ichorum differentias Medicus, eum & circa morborum causas speculando confundi oportet, atq; falli, & in remedium quoq; excogitatione graviter hallucinari.

Remoto Sero, Cruor tandem ipse contuendus. Sanguis exactè percoctus, nullâ vitiatus cacochymiâ, ruborem cum splendore floridum, ex hepatis carne, repræsentabit; integerrimæ valetudinis documentum. Nam quia syncerus, probè ipsum mistis constare humoribus, & æquabili chylo ortum, existimandum. Is verò, qui diverso posito, velut columbæ collum intuenti apparet varicolor, gliscentis in tumultum Sanguinis edet augurium: quo etiam formidabilior multò is, qui maculis undiq; spectabilis distinctior. Justus enim tum metus urget vereri, ne, quem molitur natura corruptum secernere Sanguinē, imbellior fortè in partem aliquam amandet nobiliorem. Quare festinanter benignis submovendus cathartici, minimè autem medicamentis irritandus elatteriis; Triphera similiter Saracenica, Myrobalaniscōditis, Jntybaciōrumq; decoctis, aut quoq; feri usu caprilli emundandus. Sin verò pallorem quendam & albicantiam Sanguis præ se tulerit, indigestionis suspiciōem movebit; eoq; cruditatis majoris, quò ad lactis propius accesserit candorem. Sunt qui eundem ab adustione pariter generari contendunt; mihi profectò nunquam, præter in corporibus nimium refrigeratis depre-

B 3 hensus;

hensus; ut plurimum verò morbo venereo correptis, ubi cutis instar, reliquæ massæ adhærere solet tenacissimus. Color postea, cum lumine flavus, lividus, viridis, & niger, Sanguinis in bilem, & atrum humorem incendio demutati (sive epatis intemperantiâ evenerit, sive etiam longiori illic Sanguinis hæsitantiâ,) facit præjudicium. Quod si autem ater, vel quoq; lividus splendoris expers spectetur obscurus, arguet potius frigiditatem. Quemadmodum autem ibi, acris atq; dulcia; sic hîc noxia sunt, quæcunq; acida. Perrarò admodum observatus Sanguis cineritius est, ea propter, quod color hic extremæ sit exustionis terminus. Sicut verò laudabilis superficie color Sanguinis, quò descenderit in massam altius, eò signum lætius; sic quantò deterior, tristius.

Præter hæc modò adducta, alia duo restant, nunquã sese grumo immergentia, sed superficietenus duntaxat hærentia, ubi adfuerint, consideranda. Primum pingue quiddam ad implicationis aranæ telæ formam super extensum; id quidem in obæsis, Sanguinis in adipem transitum; in gracilibus verò, ob colliquationem, marcorem portendit. Alterum, & visu frequentius, perstans spuma est, (nam quæ floris impetu emergit, nunquam durabilis) hæc crassus humido viscido inclusus flatus; qui tenuior, exhibet bullas. Flatus igitur omnis, siquidem debilis caloris filius, calefactoria postulat attenuantia, quibus ille dissolvitur, & natura corroboratur.

Hiscæ actis perspectisq; omnibus, concretus postremò
rudicula

rudiculâ pertentandus Sanguis, qui impulsui renitens, pituitæ lentorem patefacit, illiusq; in Substantiæ modo viciū; Incidentibus emendandus. Obediens autem promptè, spondet mediocritatem. At illico ad bacilli tactum dissiliens, fibrosi generis confitetur putredinem.

Solent quandoq; etiam, contrectantibus Sanguinem, Carunculæ quædam sese offerre, cineres item atq; arenulæ; quæ ablutione, colaturâq;, distinctiora effici debent corpuscula. Hæc penitiùs digitis explorata, friabilia si fuerint, corruptos adustione humores ostendent, fædamq; ominabuntur scabiem: Sin candida, lentorem ducant; corporis impinguationem, & facultatem assimilatricem validam demonstrabunt. Alicubi de lepra suspectorum cruorem, sale aspergunt, aut acerrimo aceto committunt, quo porrò consistente, ipsos quasi convictos, morbi reos peragunt.

Finem tractatui huic impositurus repeto, quod sum præfatus: Sanguinem nimirum præter corporis constitutionem, Mentis quoq; manifestare indolem. Sensit istud de Nat. hom. Hipp: idq; libro singulari, cui titulus, Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, confirmavit Galenus. Aristoteles quoq; in Physiognomicis, Pariter à corpore Animam, ac hoc ab illâ mutari affirmavit. Cui & Avicennæ dictum hoc: Sicut Animam corpus sequitur in suis actionibus; ita Anima corpus, in ipsius passionibus, consentit.

Quis deniq; nativis corporum temperamentis, humorum

morum commutatione, in contraria versis, Animi affectus atq; studia non videt permutari? Cernuntur, quibus abundantior Bilis est, humor mobilis, ingenio præditi excogitatorio, promptoq; iracundo tamen, & sententias præcipitanti. Contra, Melancholiâ abundantes, succo subsidente tardo, quieti potiùs consultant, & sibi constâtes, deliberatè judicium proferunt, immutabiles. Sanguinei in inveniendò, judicandoq; perstant medii. Simplicitatis autem, & ignaviæ autor, in quibus excedit Pituita.

Et si verò his diversis Sanguinis temperaturis affectus hominum variant, sensusq; animi; non ob id tamen constitutionem hanc, quod quibusdam, etiam doctis, putatum est, Animam ipsam, adeoq; Mentem esse, concludendum. Sic enim foret hæc, quod cogitatu turpe, dictu impium, merum accidens. Verùm inesse nobis aliam temperaturâ superiorem, diviniorem, formam atq; substantiam, vel unum istud satis convincat, quod non secus, ac in cicurandis indomitis bestiis potens institutio, humanis affectibus dominetur Ratio, Magistra superior actionum.

Absolutæ Opellæ huius, D E O mecum debetis gratias Philiatrî; Cuius gloriæ, Vestræq; utilitati destinavi scriptiones meas, voluptatem potiùs inde captans, quàm laudem: quam & hæc sequitur labores publicos, invitamq; extorquet ab æmulis, & invidis, approbationem. Quod igitur dudum constitui, & ingressus sum vitæ genus, non deseram; Speculando nimirum mihi, Agendo verò aliis, pergam esse commode, quàm plurimis. Valete, brevi Vrinarum Speculum, non dissimilis argumenti opusculum, habituri. Pragæ, in Cynocaumatis perficieb, Anno 1608.